

Önreflexió

– Csótányok rokiznak az ember szájában –

Alkotó folyamat és koncepció írásos ismertetése

Fehér Anna Erzsébet - Fonyó Ábel

A forgatókönyv cselekménye igaz történeten alapszik. Már azóta tudom, hogy szeretnék vele dolgozni, mióta először (3 évvel ezelőtt) meghallottam. Az eseményt édesanyám mesélte, aki akkor még egy rehabilitációs intézményben dolgozott Zsibriken. Ezt a történetet a munkatársa mesélte neki, akiről Bea karakterét mintáztuk (innenről Bea néven fogok hivatkozni a személyre, akinek a valós élményét/élményeit dolgoztuk fel). Azóta mocorgott bennem ez az anekdota, mélyen hatott rám, nagyon is formálta a személyiségem. Talán azért, mivel apukám és anyukám is a szociális szférában dolgozik, mindig is érzékeny voltam a hasonló témákra és történésekre. Elhatároztam, hogy filmet szeretnék készíteni Bea élményéről. Pörzsét (Fehér Anna Erzsébet) már régóta ismerem. Színpadon már dolgoztunk együtt, szakmailag tiszteljük és kiegészítjük egymást, meghatározó alkotótársam és pótolhatatlan barátom is. Amikor eldöntöttem, hogy jelentkezek a Tudományos Diákkörre/Diákkonferenciára tudtam, hogy vele szeretnék együtt dolgozni. Örömmel vette a felkérést, úgyhogy együtt beleugrottunk a magyar szociális ellátás jelenlegi helyzetének kutatásába és feltérképezésébe. A TDK motivált minket, de hamar rá kellett jönnöm, hogy nem érdemes sürgetni egy számomra fontos projektet egy határidő miatt, ezért nevezzük most a film forgatókönyvét. Megkértem édesanyámat (szociális munkás), hogy kérdezze meg Beát (népegészségügyi ellenőr, addiktológiai konzultáns, szociális gondozó és szervező), felhívhatnám-e egy projekttel kapcsolatban. Felhívtam és lelkesen fogadta a kezdeményezést. Díjazta és értékelte azt, hogy ilyen téma iránt érdeklődünk. Az is meglepte, hogy ilyen fiatalon nyitottak vagyunk arra, hogy a magyar szociális szféráról, az öregedésről és a demenciáról meséljünk az ő történetén/történeteinek keresztül, egy produktum keretein belül. A telefonhívásunkat több konzultáció követte, aminek köszönhetően megismertem a motivációit munkájában, az életszemléletét. Rengeteg hasznos tapasztalatát osztotta meg velünk és néhány érzékeny vagy elborzasztó élményt is. Megkértem, hogy hangfelvételre rögzítse élményeit és az ominózus esetet, ami a fő ihletője a munkánknak. Ez azért volt fontos, mert nekem lényeges az, hogy a scriptben a róla lefestett karakter szóhasználata és stílusa minél valóságosabb legyen, idézze meg azt, aki a hangfelvételen mesél. Ebben a művészeti alkotásomban a saját személyes vonatkozás dominál. A hangfelvételeken melyeket küldött nekem Bea, részletesen mesél a konkrét esetről, az esemény főszereplőjének

karakteréről (egy demens bácsi) és más megéléseiről is. Az eredeti célom a projekttel egy rövidfilm elkészítése volt, melyben a forgatókönyv megírására kértem volna fel Fehér Anna Erzsébetet. Sajnos a film minőségi leforgatására több időre lesz szükségünk, mint amennyi megadatott a TDK határidejéig. Így jött az ötlet, hogy forgatókönyvként nevezzük. A motivációm egyáltalán nem veszett el a mozgókép kapcsán. Sőt! Mindenképp tovább foglalkozunk vele. Vágyam az, hogy egy olyan filmet alkothassunk, mely reális láttelepet ad az egészségügyi intézmények és szociális otthonok jelenlegi helyzetéről, valamint meséljen az embereknek a szeretetről, türelemről, felelősségről, sőt mi több, a társadalmi felelősségvállalásról és az egymásra utaltságról is.

Az interjú elkészítése közben, és a rendszeres konzultációkon Beával rengeteget tanultam. Nem csupán a filmünk témájával kapcsolatban, hanem arról is, hogy milyen hangon megfelelő és hogyan ildomos beszélni egy emberrel. Megismertem a határait, hogy meddig mehetek el egy művészeti produktum érdekében úgy, hogy az alanyunk emberi méltóságát megőrizzük, hiszen annál nincsen fontosabb. Nagyon élveztem ezen dolgozni. A drámainstruktor szakra is azért jelentkeztem, mert borzasztóan izgat a művészet és a segítő/szociális szakterületek vegyülése és összessége.

Az eset: „Éjszakás voltam, 12 órás műszakokban dolgoztunk felváltva. És van ez a bácsi, akit Péter bácsinak hívnak, ő hegesztőként dolgozott, elvált férfiember. 2 éve tartózkodott már az intézményben és az állapota nem rohamosan, csak így szépen lassan romlott, mármint a mentális állapota. Mindig éhes volt... Olyan szép, tiszta pillanata volt, amikor így ránézett az újdonsült személyi igazolványára és elnevette magát. És akkor mind a ketten jót derültünk. Mondtam, hogy akkor legyen szíves, bekísérem a szobájába és akkor próbáljon meg pihenni és akkor végül is elment aludni. Természetesen a kolléganőm megvetően nézett rám, meg az ötletemre, hogy egyáltalán minek zavarnak minket itt, az éjnek évadján. Meg hogy én, hogy megyek bele az ilyen örültségekbe. De maga az esemény az ilyen volt. Nagyon kevesen látogatták” – Bea egy sikerélményéről egy kliensével

A demenciáról: „Én a demenciára úgy gondolok, hogy nem lehet az, hogy ez egy teljesen progrediáló és irreverzibilis folyamat. A kergemarhakór fehérjéjét mutatták ki a demens embereknek az agyában. Ez a fehérje átveszi az uralmat. Ha én így gondolok erre a betegsége, akkor azt is gondolom, hogyha nem most, de előbb vagy utóbb lehet, hogy meglesz rá a megoldás, vagy legalábbis, ami lassíthatja ezt az elbutulási folyamatot. Nem tudok úgy gondolni semmilyen mentális betegsége, hogy azt ne lehetne megfékezni, vagy arra úgy kellene tekinteni, hogy ebbe kell meghalni. Viszont maga a demencia, szerintem egy nagyon

kevésbé kutatott terület, és általában nem abba hal meg senki, hogy demens, hanem szívmegállásban, elesik, combnyaktörés, tüdőgyulladás... Abban veszítik az életüket. Azt gondolom, hogy egy megfelelő mentális gondozás mellett, szerintem nagyon jól szinten tartható ez a betegség és nagyon lelassítható ez a folyamat, hogy ne kelljen az életüket veszítsék. Viszont itt is és a korábbiakban is azt tapasztaltam, hogy ezt nagyon sokszor gyógyszerekkel próbálják kezelni, (nagyon gyakran Kventiax, hogy nyugodtak legyenek Xanax, Frontin, mindenféle benzodiazepinek) ami szerintem egyáltalán nem javít az állapoton, merthogy az van, hogy ők éjszaka élik inkább az életüket, és ha le vannak szedálva, akkor esnek-kelnek és akkor sokkal hamarabb bekövetkezik a baj, mint ahogyan annak be kellene következnie. - Lelkileg pedig azt gondolom, hogy a hozzátartozóknak, az ápolóknak, a vezetőségnek, az ellátórendszernek fogalma nincs arról, hogy mit kezdjenek ezekkel a betegekkel, mint ahogy a szenvedélybetegekkel sem tudnak mit kezdeni.” – Bea

Cím: Csótányok rokiznak az ember szájában

Nagyon sokat gondolkodtunk, hogy milyen címet adjunk a forgatókönyvünknek. Amikor elhangzott az interjúalany szájából a „csótányok rokiznak az ember szájában” - gondolat, egyből lejegyzeteltem, tudtam, hogy kezdeni szeretnék vele valamit. Ezzel a mondattal egy volt munkahelyét minősítette, ahol már vállalhatatlan állapotban volt az épület, és sem a fizikai, sem a mentális higiéniára nem fordítottak nagy figyelmet az alkalmazottak. A szüleim és Bea tapasztalata alapján, a kutatásunk végén arra a következtetésre jutottam, hogy én az ilyenféle hanyagság, vagy nem megfelelő gondozás/ellátás miatt nem az ápolókat okolnám. Sajnos nekik jelenleg gyakran nincsen eszközük egy ember lelkének és testének a megfelelő ápolásához. A sok helyen érzékelhető begyöpösödöttség adódhat a nem megfelelő oktatásból, az alacsony bérekből és a túlterheltségből. Az interjúból az is kiderült, hogy a szociális munkát végző emberek nincsenek rendesen felkészítve arra a feladatra, ami rájuk vár. Értéktelennek érzik magukat, mert hivatásuk fontossága ellenére, nincsenek eléggé megbecsülve társadalmilag. Ez a címötlet azért tetszett nagyon, mert egyszerre egy szakmabeli perspektíváján keresztül lefestett vélemény Magyarország egészségügyi ellátásáról és egyszerre egy metaforája annak, ahogyan Vali karaktere kommunikál a klienseivel, és a hozzá képest alsó státuszt elfoglalt emberekkel. A roki (rocky) egyépként nem csak egy táncot jelent, hanem sziklát, erőt és kérlelhetetlent is. Ez még egy értelmezést ad, hiszen a kérlelhetetlenség szintén a Vali karakterébe csempészett számos mérgező ápoló jellemére rímel. Az ilyen toxikus, megkeseredett ellátók a Béla bácsihoz hasonló demenseknek nem teljesítik apró óhajaikat-sóhajaikat sem. Gondolkodtunk még „Az eset” projektnevezésen, mivel Bea azt a

hangfelvételt, amin az ominózus esetet meséli „eset” - néven nevezte el. Ezt az ötletet elvetettük, mert kevésbé figyelemfelkeltő és túl sokszor használt. A Csótányok rokiznak sokkal több dimenziót tartalmaz, és több réteget visel.

Karakterek: Bea, Béla bácsi, Vali

Szemponantom volt, hogy a karaktereket sem csak hasra ütésre nevezzem el. A Bea név jelentése: boldogító, boldogságot hozó. Béla jelentése: bél (kicsinyítőképzővel), belső rész, előkelő, világot elnyelő, valamint még a fényest, ragyogót is jelenti. – „Nagyon mély, tengerké szemei voltak” – Bea Béla bácsiról

Nem tudom szavakba önteni, hogy mennyire fontosnak tartom a témát. Az, ahogyan Bea és Béla bácsi találkozik, azaz a fiatal energia a mulandósággal, remekül megjeleníti az élet egy kulcsfontosságú momentumát: a törődést. A két távoli generáció nem egymás ellensége, hanem inkább cinkosa. Vannak olyan problémák, melynek megoldásai nem látszódnak elsőre, és ilyen a demencia, a mentális leépülés is. Ilyenkor a legfontosabb a figyelem és a türelem, mert olykor magától értetődő, természetes módon fog megszületni a megoldás, és a megnyugvás.

Szívem szerint hangosan, kántálva üvölteném kifelé a világba, hogy mindenki meghallja: DEMENCIA. DEMENCIA. DEMENCIA! LÉTEZIK. Tudom, hogy az emberek jelentős százaléka tisztában van a fogalommal és a jelenséggel, azonban hajlamosak mellőzni, mélyre száműzni azt és elfelejteni. Én nem az utcán kiabálva szeretném mindenki arcába tolni az érzéseimet, hanem a saját formanyelvemmel, alkotásaimmal szeretném kifelé kommunikálni a mondanivalómat azok számára, akik nyitottak erre. A jövőben is hivatásomnak fogom tartani népszerűsíteni ezt a fajta kíváncsiságot és nyitottságot, ami Beában van és nem csupán ennek a filmnek a leforgatásával. Minél többféle művészeti ágban szeretném megörökíteni az öregedés természetességét, sokszínűségét és szépségét. Tisztában vagyok vele, hogy ehhez kutatnom kell még, hogy hitelesebben tudjak beszélni a jelenségről. Úgy érzem, jó tudományos alapul tud nekem szolgálni az antropológia.

Szeretném a számomra legnagyobb hatást gyakorolt mondatokkal, gondolatokkal lezárni írásom:

„Összegezve: Nem szeretném azt gondolni, hogy nem lehet elérni minimális változásokat.”

„Figyelek arra, hogy az ő realitásérzékük az más, általában köszönőviszonyban sincs azzal,

ami történik. Ők nem a jelenben vannak, hanem egy fantáziavilágban vagy a múltban. De akkor próbálok abban aktívan részt venni azért, hogy békében legyenek és biztonságban tudják érezni magukat, mint ahogyan az emberek általában szerintem sehol sem tudják ezt megélni. Azt is gondolom, hogy nem egészségügyi szinten kell ezt csak megközelíteni.”

„Azt is gondolom, hogy ha én jól végzem a munkám, akkor lehet eredményeket elérni.”

„Szóval én próbálok erre úgy gondolni, minthogyha ez egy kicsit visszafordítható, vagy egy kicsit megállítható, vagy egy kicsit lelassítható folyamat lenne, és hogy annak az életnek legyen még értéke. Egészségügyileg ezt gondolom.” – Bea